

co byla zničena, a nyní je opět v provozu, recituje požehnání: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם מציב גבול אלמנה vdově.“

Jaký význam zde má slovo „vdova“? „Vdova“ je označení pro *Erec Jisra'el*, která je opuštěna svým lidem, který se usadil jinde. Nyní, když se židovský národ vrací zpět do své země a snaží se, aby opět rozkvetla, recitujeme požehnání, které potvrzuje, že její „vdovství“ skončilo a že jsme svědky znovuzrození a obnovy země.

KAŠRUT

Již dříve jsme uvedli, že 613 přikázání Tóry lze rozdělit do dvou kategorií. Nejobvyklejší dělení je na 248 pozitivních přikázání a 365 negativních (která nám přikazují zdržet se určitého chování). Lze je též rozdělit na ta přikázání, která jsou בין אדם למקום – mezi člověkem a Bohem (jako přikázání nosit *tfilin* nebo dodržovat šabat), a ta, která jsou בין אדם לחברו – mezi člověkem a jeho bližním (dobročinnost, počestnost v obchodě apod.). A konečně je možné rozdělit je na חוקים (*chukim*) nebo משפטים (*mišpatim*). Tyto dvě kategorie místo prostého překladu rozebereme podrobněji.

Chukim, sg. *chok*, jsou ty zákony, jejichž smysl my jako pouzí smrtelníci nejsme s to pochopit. Ačkoli mají božský význam, nemůžeme je logicky vysvětlit. Například přikázání zapovídající oblékání šatů, které obsahují zároveň vlnu a len (*ša'atnez*) – ostatní směsi jsou povolené; červená jalovice, jejíž popel smíchaný s vodou sloužil očištění člověka, který se rituálně znečistil kontaktem s mrtvým (to neplatí dnes, neboť pro přípravu popela z červené jalovice potřebujeme Chrám), atp. Zákony v této skupině jsou označovány jako *micvot šim'ijot*, tedy přikázání, která je zkrátka třeba „poslechnout“ a skrze něž dáváme najevo plnou podřízenost přáním Boha v souladu se závazkem, jenž Izrael dal na hoře Sinaj při darování Tóry: „Tak učiníme a poslechneme.“ Zavazujeme se dodržovat všechna přikázání bez ohledu na to, zda jejich skutečný význam pochopíme, či nikoli.

Mišpatim, sg. *mišpat*, jsou „racionální příkázání“ – *micvot sichlijot*, jejichž význam je vysvětlen již v Tóře (jako šabat nebo *cicit*) nebo je naprosto zřejmý (ctít rodiče, nezabíjet, nesmilnit, nekrást).

Všechny zákony týkající se *kašrutu* – jak praví naši učenci *hilchot ma'achalot asurot* – spadají do kategorie *micvot šim'ijot*, ačkoli proběhlo mnoho pokusů (některé úspěšnější, některé méně) o racionální vysvětlení jejich dodržování a o logické uchopení smyslu těchto nařízení, aby nebyla jen „naučenými lidskými příkázáními“, které jsou dodržována jen ze zvyku či z povinnosti.

Rambam – kašrut jako prostředek k zachování těla

Rambam, známý nejen jako učenec, ale i jako jeden ze slavných lékařů své generace, se pokusil nabídnout logický výklad pro pravidla *kašrutu* založený na jeho zkušenosti a praxi coby lékaře. Jako obecný princip stanovil, že cokoli Tóra zakazuje k jídlu, je pro tělo škodlivé, zatímco vše, co povoluje, škodlivé není – za předpokladu, že člověk jí uměřeně a pravidelně. Tvrdí například, že ryba bez šupin (což z ní činí nekošer druh) byla zcela jasně zamýšlena jako nepoživatelná pro člověka. Pouze Bůh, jenž je nejvyšším lékařem, ví, proč je ryba se šupinami na rozdíl od ryby bez šupin pro člověka neškodlivá.

Tímto přístupem se Rambam pokouší dokázat, že všechny znaky košer a nekošer druhů zvířat mají za cíl umožnit nám rozlišit mezi tím, co je pro nás dobré a co ne. Prostřednictvím zákonů o *kašrutu* se nám tak Tóra pokouší dát klíč k tomu, co jíst a co ne. Dodejme jen, že moderní lékařství potvrdilo mnohé z Rambamových názorů.

Ramban – kašrut jako prostředek k zachování duše

Kromě Rambama, který si stál za svými názory, zde byli i další učenci, jako např. Ramban, kteří byli rovněž vzdělaní v lékařství a z různých důvodů s ním nesouhlasili (tvrdili například, že Nežidé sice jedí věci zakázané Židům, ale nezdá se, že by to jejich zdraví nějak zvlášť škodilo).

Ramban tvrdil, že poškození, které je způsobeno Židovi, když jí nekošer maso, se netýká těla, nýbrž duše.

Vysvětloval, že jedním z typických znaků ptáků, kteří nejsou košer, je ten, že se jedná o dravce (jako orel nebo sup), zatímco košer druhy (kuře, kachna, husa, holub) nejsou. Z toho podle něj vyplývá, že pokud člověk jí maso dravců, je jeho povaha ovlivněna povahou predátorů. Proto nám Tóra zakazuje jíst krev zvířete, což je zákaz zmíněný několikrát v Tóře. Konzumace krve nás vede k tomu, že si zvykne na to být krutí („krvežízniví“) a k přijetí zhoubných charakterových rysů. „Krev je duše,“ učí Tóra a naše duše mohou být konzumací krve poškozeny.

Jiní učenci nesouhlasí ani s Rambamem, ani s Rambanem a tvrdí, že pravidla ohledně *kašrutu* nemají nic společného s fyzickým nebo duchovním blahem člověka, ale že jejich záměrem je udržet jedinečnost a nezávislost židovského lidu a zabránit jeho zničení prostřednictvím asimilace mezi jiné národy.

Zakázané jejn nesech – ך״ן נסך – nežidovské víno

Je známo, že talmudičtí učenci zakázali Židům jíst chléb nebo pít víno vyrobené Nežidy kvůli „jejich dcerám“. Obávali se totiž, že by takové bratření, kde by Židé a Nežidé pili víno společně, mohlo vést ke smíšeným sňatkům, a tím i k asimilaci.

Žid samozřejmě může pozvat Nežida ke svému stolu a hostit jej tím nejlepším jídlem, co má, ale pouze tehdy, když je Žid pánem domu. Žid, jehož obživa závisí na Nežidovi, by se mohl cítit povinován k tomu, aby s ním navázal zvláštní nebo blízký vztah, a v takovém případě se zákony *kašrutu* ukáží jako omezující faktor.

Narážku na to nacházíme ve Va-jikra 20,24–26: „Já jsem Hospodin, váš Bůh, který vás oddělil od národů. Budete rozlišovat mezi čistými a nečistými zvířaty a mezi čistým a nečistým ptactvem. Neposkvíte své duše zvířaty nebo ptactvem nebo čímkoli, co se plazí po zemi, které jsem oddělil, aby vám bylo nečisté. Buďte Mi svatí, neboť Já, Hospodin, jsem Svatý a oddělil jsem vás od národů, abyste byli Moji.“

Je zbytečné cokoli přidávat k tomuto jasnému prohlášení a není pochyb, že dodržování zákonů *kašrutu* z velké části pomohlo v utváření

naší jedinečnosti jako národa a zabránilo naší asimilaci mezi ostatní národy. Je docela dobře možné, že bez pravidel *kašrutu* a obřízky bychom vymizeli z povrchu zemského jako starověké národy Amonitů, Pelištejců, obyvatelé Týru, Sidonu, Edomu a Kenánu.

I přes všechny pokusy nalézt pro *kašrut* logické zdůvodnění je stále řazen *micvot šim'ijot*, jejíž skutečný význam nelze obsáhnout. Tyto zákony jsou skutečnou zkouškou víry Žida v Boha. Právě zde Žid ukazuje svou skutečnou odevzdanost Bohu, když tyto zákony naplňuje do všech detailů, bez otázek, uznáváje, že i tyto detaily byly darovány na Sinaji. Jak pravil rabi El'azar: „Neříkej: ‚Nechci jíst vepře. Nechci oblékat *ša'atnez*, ale ‚Chtěl bych tak činit, ale jak bych mohl, když nám to Svatý, budiž požehnán, zapověděl?‘“ Jinými slovy – ne proto, že nějaké jídlo nemáme rádi, se ho zdržujeme. Vždyť víme, že to může být lahůdka. *Kašrut* dodržujeme, protože je to Boží přání a my jsme ochotni vzdát se kvůli jeho příkázáním našich přání a tužeb. Jak je nám řečeno v knize Šmu'el bet 22,31: „Slova Hospodinova jsou ryzí“ – příkázání byla dána, aby očistila a učinila ryzím i člověka.

Dva národy?

Když dva lidé založí vlastní domácnost, měli by zajistit, aby *kašrut* byl dodržován i v jejich domě, i když třeba oni sami nedodržují tradiční náboženský životní styl. Měli by zvážit skutečnost, že řada Židů *kašrut* dodržuje a v domácnosti, která není *košer*, nebudou jíst ani pít. Absence *kašrutu* tak vytváří další společenskou bariéru mezi Židy, kteří by si jinak přáli setkávat se a vést společenský život.

Je jasné, že ten, kdo jí *košer* doma, bude dodržovat zásady *košer* stravování i mimo domov. Dokažme sami sobě i ostatním, že jsme s to překonat pokušení a není nám třeba vyhledávat gastronomická potěšení. *Kašrut* se stal znamením Žida a obrannou hrází židovské domácnosti. Chraňme tuto hráz.

Jak jsme se z vegetariánů stali masožravci?

Když byl člověk stvořen, nebylo lidem povoleno jíst maso. Bůh řekl Adamovi, stvořenému „k jeho obrazu“: „Hle, dávám ti veškeré býlí,

kteře semeno plodí, co je na tváři země, a každý strom, jež plody nese, to budete mít za potravu, i všem zvířatům na zemi a ptákům na nebi a všemu, co se po zemi plazí a je v něm živá duše, bude mít všechny rostliny za potravu.“ (Be-rešit 1,29–30) Člověku byly tedy za potravu dány pouze zelenina a ovoce, nikoli maso. Podobně jako ostatní živá stvoření měl i on být vegetariánem a nebylo mu dovoleno jíst maso.

Toto pravidlo platilo po deset generací, které následovaly po Adamovi. Když Noach opustil archu, bylo člověku povoleno jíst maso. Bůh se obrátil k Noachovi a jeho synům a řekl (Be-rešit 9,2–3): „Hrůza a strach z tebe nechť padne na zvířata pozemská i na ptactvo nebeské a na vše, co se na zemi hýbe, i na všechny ryby mořské – to vše bylo vydáno do tvých rukou. Vše, co se hýbe a v čem je živá duše, ti bude potravou. Dal jsem ti je stejně, jako jsem ti dal zelené býlí.“ Tak Noach a jeho synové, počátek univerzálního lidství, mohli jíst maso všech živočichů. Ale i když zvířata vstoupila do archy, byl zde rozdíl mezi zvířaty čistými a nečistými.

Jediné omezení uvalené na syny Noachovy bylo, že jim bylo zakázáno uříznout končetinu živého zvířete za účelem získání potravy. Tento zákaz nacházíme v Be-rešit 9,4: „Avšak maso s jeho duší, to jest krví, nebudete jíst.“ Jinými slovy – člověk nesmí jíst maso zvířete, dokud je toto zvíře ještě naživu. To je jedno ze sedmi noachidských přikázání, která jsou závazná pro všechny lidi na světě.

V případě Židů nejenže Tóra vyžaduje, aby bylo zvíře poraženo předtím, než je jeho maso zužitkováno, ale rovněž nařizuje, aby porážka byla provedena zvláštním způsobem, známým jako *schita*. Ale zdaleka ne všechna zvířata se mohou jíst. Jsou dovolena pouze ta, která jsou košer – všechna ostatní jsou zakázána.

A tak nás Tóra vede dále, když říká (Šemot 22,30): „Nebudete jíst maso, které bylo roztrháno v polích. Hoďte jej psům.“ Zde Tóra odkazuje na zvíře, které utrpělo nějaké zranění nebo trpí nemocí vážnou natolik, že oslabila jeho šanci na přežití. Takové zvíře nesmí být snědno, i kdyby byla svědomitě dodržena všechna pravidla *schity*.

Z výše uvedeného můžeme vidět, že existují tři základní druhy zákazů ohledně konzumace masa:

- konzumace masa nekošer druhů zvířat,
- konzumace masa košer druhů zvířat v případech, že zvíře uhynulo nebo byla *schita* provedena nesprávným způsobem (takové zvíře je nazýváno *nevela*),
- konzumace masa košer druhu zvířete, kdy *schita* byla provedena řádně, ale po *schitě* bylo zvíře nalezeno vážně zraněno nebo nemocné (takové zvíře je pak *trefa*).

I když je zvíře poraženo řádně a není ani *nevela*, ani *trefa*, zakazuje Tóra konzumaci jeho krve, určité druhy tuků, známé jako *chelev*, a ischiatický nerv (*gid ha-naše*, viz Be-rešit 32,25–33). Odstranění krve při košerování masa je něco, co dělá mnoho hospodyň samo doma (nebo to provede řezník), ale odstranit *chelev* a *gid ha-naše* svede jen profesionální řezník. Protože *gid ha-naše* je velmi obtížné vyjmout, stává se často, že se zadní maso zvířat dává do nekošer obchodů a jako košer maso se prodává pouze přední část (což také vysvětluje, proč je tak těžké získat košer roštěnou nebo svíčkovou).

Je třeba podotknout, že zákony, které určují, jestli je zvíře *nevela* nebo *trefa*, jsou velmi složité a pouze ti, kteří v této oblasti získali *smichu*, se mohou těmito otázkami zabývat. Odborníci v této oblasti strávili mnoho času studiem všech relevantních materiálů a pro svou práci získali praktické dovednosti potřebné pro tuto práci. Jsou to řádně ordinovaní rabíni, kteří mají zvláštní oprávnění zodpovídat otázky ohledně zakázaných a povolených jídel.

Šochet (řezník) je člověkem, který přijal *kabalu* neboli tradici, svolení vykonávat práci řezníka. Tato *kabala* může být omezena pouze na zabíjení ptactva a drůbeže nebo může dávat svému držiteli oprávnění porážet všechny druhy zvířat, včetně hovézího dobytka. V Izraeli kromě *šocheta* existuje i člověk, jenž je odborníkem na odstraňování *chelev* a *gid ha-naše*, protože prodávání zadních částí zvířat do nekošer obchodů by bylo neekonomické. Jakmile je *gid ha-naše* odstraněn, je možné maso používat. *Šochet* i ten, kdo odstraňuje *chelev* a *gid ha-naše*, jsou podřízeni rabínovi, který je zodpovědný za dodávky masa a veškeré otázky musí být předány k rozhodnutí jemu. Rabín také kontroluje nůž, který *šochet* používá, a pokud je na něm sebemenší zub

nebo nerovnost, nelze jej použít. Zvíře poražené takovým nožem je *nevela* (zabitě nerituálním způsobem), a tudíž nekošer. Toto pravidlo podobně jako řada jiných ukazuje zájem judaismu provést porážku co možná nejhumánnějším způsobem, neboť i malý zub může oslabit plynulost samotného zařiznutí a zpomalit jej. Vědecké testy provedené na Cornell University skutečně ukázaly, že *schita*, která zvíře přivede okamžitě do bezvědomí, je nejhumánnější metodou porážky.

Košer a nekošer druhy

Při rozlišování mezi čistými a nečistými druhy rozlišujeme tři různé skupiny:

- druhy, které žijí na zemi,
- druhy, které žijí ve vodě,
- okřídlené druhy.

Pro pozemské živočichy stanovuje Tóra dvě kritéria pro povolená zvířata, která zvíře musí obě splňovat, má-li být košer: zvířata musí být sudokopytníci a přežvýkavci.

Tak Tóra vyčleňuje velblouda, zajíce a rosomáka jako příklady zakázaných zvířat – sice přežvykují, ale nejsou sudokopytníci. Opačným případem je vepř, který je sice sudokopytník, ale nepřežvykuje, a proto je zakázaný. Zároveň vidíme, že žádný masožravec není košer.

Vodní živočichové

Pro vodní živočichy existují rovněž dva požadavky, aby byly košer – musí mít ploutve a šupiny. To vyjímá všechny koryše a omezuje košer druhy na určité druhy ryb. Naši učenci nám řekli, že všechny ryby, které mají šupiny, musí mít i ploutve, takže ryba se šupinami je košer.

Ryby se od ostatních živočichů vhodných k jídlu liší v několika klíčových vlastnostech:

Není nutné u nich vykonávat rituální porážku, jak vidíme z verše z knihy Be-midbar 11,22: „Má snad být skot i ovce pro ně zařiznuty, aby jim to stačilo? Mají snad být všechny ryby z moře vyloveny, aby jim to stačilo?“ Zatímco jehně a ovce je třeba porazit, ryby je třeba jen „vylovit“. Samotný akt vytažení ryby z vody je tedy dostačující.